

Cristi Danileț*

Sistemul judecătoresc în Moldova: constatări și propuneri

1. Introducere

Justiția din Republica Moldova prezintă similitudini cu cea din România atât ca mod de organizare, cât și ca proceduri de funcționare. Imediata vecinătate, cultura românească comună și vorbirea aceleiași limbi a asigurat acest proces de apropiere, extrem de vizibil în ultimele două decenii. În plus, mai mulți magistrați și membri ai unor ONG-uri cu preocupări în domeniul justiției au fost implicați în programe de asistență tehnică a Republicii Moldova, ceea ce a ușurat înțelegerea și preluarea unor instituții întregi din dreptul românesc.

Sunt și diferențe notabile: procurorii nu intră drept componentă a noțiunii de „magistrat”; numărul de procurori îl depășește pe cel de judecători; există două consilii judiciare – unul pentru judecători și unul pentru procurori; CSM are un mandat de șase ani și mandatul președintelui este pentru doi ani; șase membri ai CSM sunt judecători și tot atîția non-judecători, reprezentanți ai societății civile, dar nu și ministrul justiției; CSM gestionează o parte a carierei judecătorilor, bazându-se pe lucrărilor unor colegii (disciplinar, de selecție) ai căror membri sunt judecători ce, în același timp, sunt și activi în instanță; Inspecția Judiciară este parte componentă a CSM, iar inspectorii sunt avocați sau fost judecători, dar nu în ultimii trei ani; ședințele de judecată se țin de un judecător în fiecare zi a săptămânii, nu există tribunale, ci doar judecătorii, curți de apel și curtea supremă, indiferent de obiectul lor cauzele încep la Judecătoria ca primă instanță, în cadrul Curții Constituționale sunt șase membri dintre care doi sunt desemnați de CSM; serviciul de informații este implicat în stabilirea conduitei adecvate a candidaților la funcția de judecător sau conducători de instanțe ori parchete; judecătorii pot fi cercetați disciplinar pentru condamnarea țării la CEDO și pot fi urmăriți penal pentru încălcarea cu rea-credință a normelor imperative prin care au fost favorizate sau defavorizate persoane; nu este necesar acordul CSM pentru ridicarea imunității pentru actele de corupție.

Evident, justiția este și trebuie să fie un pilon al democrației. După cum s-a văzut și în România (mă refer la antireforma justiției declanșată în perioada 2017-2018), uneori acest sector devine extrem de vulnerabil. De aceea, susținerea din partea societății civile și presiunea pozitivă asupra forțelor politice este foarte importantă.

---

* *Lector univ.dr., Universitatea "Petre Andrei", Iași.
E-mail : cristivdan@yahoo.com
Manuscris primit la data de 1 decembrie 2024.*

2. Crize privind statul de drept din Moldova

Începând cu anul 1990, sistemul de justiție din Republica Moldova a traversat multiple crize și evenimente majore care au influențat profund evoluția sa. Iată o trecere în revistă a principalelor momente¹:

- **1990-1991**: După declararea independenței față de Uniunea Sovietică, Republica Moldova a început tranziția către un sistem democratic și a inițiat reforme în justiție pentru a se alinia la standardele europene.
- **1994-1995**: A fost adoptată Constituția Republicii Moldova. A fost înființată Curtea Constituțională a Republicii Moldova, menită să asigure supremația Constituției și separarea puterilor în stat.
- **2001-2009**: În perioada guvernării Partidului Comuniștilor, au existat multiple acuzații de politizare a sistemului judiciar și de utilizare a acestuia pentru a suprima opoziția politică².
- **2009**: Protestele din aprilie, cunoscute ca „Revoluția Twitter”, au fost declanșate de suspiciuni de fraudă electorală. Intervenția forțelor de ordine a fost marcată de violențe, arestări și acuzații de tortură, evidențiind deficiențe majore în sistemul de justiție. O parte din judecătorii de instrucție care au răspuns la comenzi politice au procedat la arestarea protestatarilor chiar în sediile poliției, unde persoanele au fost supuse unor tratamente inumane. Cele mai multe hotărâri de arestare de atunci au fost date cu încălcarea procedurilor, ceea ce a dus la un val de condamnări ale Republicii Moldova de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului³.
- **2014**: A fost dezvăluită fraudă bancară de proporții, denumită „Jaful secolului”, în care un miliard de dolari a fost sustras din trei bănci moldovenești în perioada 2012-2014. Acest scandal a scos la iveală legături între politicieni de rang înalt și acte de corupție sistemică.
- **2015**: Fostul prim-ministru Vlad Filat a fost arestat și ulterior condamnat la 9 ani de închisoare pentru corupție și implicare în fraudă bancară din 2014.
- **2016**: Au avut loc proteste masive împotriva corupției și influenței oligarhice asupra

1 Pentru documentare am folosit informațiile de pe site-urile principalelor instituții de presă și ONG-uri care militează pentru reformele din justiția moldovenească: *Ziarul de Gardă* (zdg.md), Radio Europa Liberă Moldova (moldova.europalibera.org), *Anticorupție.md*, TV8.md, *Stiri.md*, Centrul de Resurse Juridice din Moldova (crjm.org), Institutul pentru Politici și Reforme Europene (ipre.md), ABA ROLI Moldova, Institutul de Reforme Penale (irp.md), Juriștii pentru Drepturile Omului (lhr.md), *juridicemoldova.md*.

2 Partidul Comuniștilor din Republica Moldova a politizat sistemul judiciar și l-a utilizat pentru a suprima opoziția politică. Pentru informații mai detaliate, se recomandă consultarea rapoartelor organizațiilor internaționale privind justiția și drepturile omului în Republica Moldova în acea perioadă.

3 Republica Moldova a devenit membru al Consiliului Europei la data de 13 iulie 1995 și a ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului la data de 12 septembrie 1997. Un caz de referință este *O.R. și L.R. c. Moldovei* (cererea nr. 24129/11), în care două surori au fost reținute în noaptea de 7 aprilie 2009. CtEDO a constatat prin hotărârea din 30 oct. 2018 încălcarea articolului 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care interzice tortura și tratamentele inumane sau degradante. De asemenea, în cauza *Cucu și alții c. Moldovei* (cererile nr. 7753/13, 75188/13 și 76511/14), CtEDO a constatat prin hotărârea din 10 iulie 2018 încălcarea dreptului la libertate prin arestarea ilgală a celor trei reclamanți reținuți în contextul protestelor din aprilie 2009.

instituțiilor statului, inclusiv asupra sistemului judiciar. Acestea au fost generate în principal de cazul „Jaful secolului”, a cărui dezvăluire a avut un impact devastator asupra economiei și încrederii publice în guvern.

- **2017:** Judecătoarea Domnica Manole este exclusă din sistem de către CSM. Ulterior, ea a contestat această decizie la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, iar în iulie 2023, Curtea a constatat că autoritățile moldovene i-au încălcat dreptul la libera exprimare în contextul demiterii sale. În anul 2019, Domnica Manole a fost numită judecătoare la Curtea Constituțională a Republicii Moldova, unde ulterior a deținut funcția de președinte.
- **2019:** În luna iunie, Republica Moldova a traversat o criză constituțională majoră, în care Curtea Constituțională a emis decizii controversate, inclusiv suspendarea președintelui Igor Dodon și dizolvarea Parlamentului. Criza a culminat cu demisia în bloc a judecătorilor Curții Constituționale. În luna septembrie, mai mulți judecători și executori judecătorești au fost arestați sub acuzația de implicare în schema „Laundromatului rusesc”, prin care s-au spălat miliarde de dolari prin sistemul judiciar moldovenesc. În aceeași lună, Centrul Național Anticorupție a efectuat percheziții la domiciliul și biroul președintelui Curții Supreme de Justiție, Ion Druță, în cadrul unei anchete privind posibile acte de corupție. El a fost reținut și pus sub învinuire pentru îmbogățire ilicită, fiind acuzat că a acumulat bunuri a căror valoare depășește veniturile sale legale. În urma acestor acuzații, el și-a dat demisia din funcția de președinte al curții supreme.
- **2021:** Procurorul General Alexandr Stoianoglo a fost suspendat și arestat sub acuzații de corupție și abuz de putere, reflectând eforturile de curățare a sistemului judiciar. În același an, noul președinte al Republicii Moldova, Maia Sandu îl revocă din funcția de președinte al Curții de Apel Chișinău pe Vladislav Clima, invocând încălcări procedurale și conflicte de interese în procesul de numire făcută de președintele anterior al țării, Igor Dodon.
- **2022:** Fostul președinte Igor Dodon a fost reținut sub acuzații de corupție și trădare de patrie, evidențiind continuarea luptei împotriva corupției la nivel înalt. Igor Dodon neagă toate acuzațiile, susținând că dosarele sunt motivate politic și orchestrate de actuala guvernare. Procesele sunt în desfășurare, iar instanțele urmează să se pronunțe asupra vinovăției sau nevinovăției sale. În decembrie 2022, Comisia pentru Situații Excepționale a decis suspendarea licențelor de emisie pentru șase posturi de televiziune: Primul în Moldova, RTR Moldova, Accent TV, NTV Moldova, TV6 și Orhei TV. Motivul invocat a fost protejarea spațiului informațional național și prevenirea riscului de dezinformare, în contextul războiului din Ucraina. Autoritățile au subliniat că aceste posturi difuzau informații care periclitau securitatea informațională a țării. În octombrie următorul an vor fi suspendate alte șase posturi de televiziune: Orizont TV, ITV, Prime TV, Publika TV, Canal 2 și Canal 3. Decizia a fost luată la recomandarea Serviciului de Informații și Securitate, care a prezentat dovezi privind implicarea acestor posturi în campanii de dezinformare și subordonarea lor unor grupări criminale ce urmăreau destabilizarea situației din Republica Moldova, în special în contextul alegerilor locale din 5

noiembrie 2023.

- **2023:** În februarie, jumătate din numărul judecătorilor de la Curtea supremă și-au dat demisia, în semn de protest față de noile reforme inițiate de guvernare, inclusiv evaluarea externă a judecătorilor în cadrul procesului de „vetting”, menit să elimine corupția din sistemul judiciar. În martie, judecătorii din Adunarea generală refuză să își aleagă membrii în cadrul Consiliului Superior al Magistraturii, care acum avea să aibă o nouă structură, potrivit modificărilor din lege făcute de noua guvernare cu un an înainte și de abia în luna mai 2023 începe să funcționeze noul CSM. La 1 aprilie 2023 începe să funcționeze comisia de vetting pentru evaluarea judecătorilor de la Curtea Supremă, urmată de proceduri identice pentru candidații la funcția de membru CSM, apoi la judecătorii de la cele patru curți de apel. În aprilie 2023, Ilan Șor, liderul Partidului Șor și figura centrală în fraudă bancară din 2014, a fost condamnat în lipsă la 15 ani de închisoare pentru corupție. În luna mai, oligarhul Vladimir Plahotniuc a fost trimis în judecată în lipsă pentru implicarea sa în furtul bancar din 2014, fiind acuzat de crearea și conducerea unei organizații criminale, fraudă și spălare de bani.
- **2024:** La Curtea supremă este numit un președinte interimar, Stela Procopciuc, după ce fostul președinte interimar a fost ales membru CSM. La data de 1 iunie este numit în funcție Ion Munteanu ca Procuror General al Republicii Moldova. La 20 octombrie, cetățenii Republicii Moldova au participat la un referendum constituțional, aprobând cu o majoritate de 50,46% modificarea Constituției pentru a include integrarea în Uniunea Europeană ca obiectiv strategic al țării. Hotărârea Curții Constituționale privind confirmarea rezultatelor referendumului a fost publicată în Monitorul Oficial la 6 noiembrie 2024, oficializând astfel angajamentul constituțional al Republicii Moldova față de parcursul european.

Aceste evenimente reflectă eforturile continue ale Republicii Moldova de a reforma și consolida sistemul său judiciar, în ciuda provocărilor persistente legate de corupție și influență politică.

3. Evaluări ale justiției moldovenești din ultimii 10 ani

În Republica Moldova, sectorul de justiție a fost mult timp indicat ca fiind unul dintre cele mai fragile sectoare ale democrației moldovenești. De exemplu, **Raportul Freedom House** intitulat „Freedom in the World 2020” a remarcat „deficiențe majore în statul de drept”, spunând că „sectorul de justiție din Moldova este susceptibilă la presiuni politice care îi împiedică independența, iar procesele de numire a judecătorilor sunt lipsite de transparență”.⁴

Tot astfel, cu privire la corupție, în mod constant a existat o percepția publică cum că aceasta este una ridicată – în Indicele de percepție a corupției din 2019 al **Transparency International**, Moldova s-a clasat pe locul 120 dintr-un total de 180 de țări.⁵

4 Freedom House, „Libertate în lume 2020”, disponibil la https://freedomhouse.org/sites/default/files/2021-08/FIW2020_book_JUMBO_PDF.pdf.

5 A se vedea Transparency International, Indicele de percepție a corupției, disponibil la www.transparency.org/en/

Acordul de asociere din 2014 dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova⁶ (care a intrat în vigoare la 1 iulie 2016) prevedea că părțile ar trebui să coopereze pentru a face „progrese suplimentare în ceea ce privește reforma judiciară și juridică, astfel încât să se asigure independența sistemului judiciar, să consolideze capacitatea administrativă a acestuia și să se garanteze imparțialitatea și eficacitatea organelor de aplicare a legii“ [articolul 4 litera (c)] și că „în cooperarea lor în spațiul de libertate, securitate și justiție, părțile acordă o importanță deosebită promovării statului de drept, inclusiv independenței sistemului judiciar, accesului la justiție și dreptului la un proces echitabil“, trebuind „să coopereze pe deplin în ceea ce privește funcționarea eficace a instituțiilor în domeniul aplicării legii și al administrării justiției” (articolul 12, §§ 1 și 2).

În **Memorandumul de Înțelegere** dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova din iulie 2020⁷, în Anexa I („Criterii de reformă structurală“) a fost menționată explicit obligația Guvernului Republicii Moldova de a „aproba proiectul de lege de modificare a Constituției Republicii Moldova privind Consiliul Superior al Magistraturii, revizuit pe deplin în conformitate cu recomandările Comisiei de la Veneția, inclusiv avizele CDLAD(2020)001 și CDL-AD(2020)021; și îl va înregistra în Parlamentul Republicii Moldova pentru adoptare. În special, proiectul de lege revizuit elimină perioada de probă pentru judecători, exclude calitatea de membru din oficiu în Consiliul Superior al Magistraturii (CSM), asigură selectarea membrilor consultanți ai CSM în conformitate cu avizele aprobate de Comisia de la Veneția și revizuieste dispoziția tranzitorie privind mandatul membrilor CSM pentru a se asigura că membrii consultanți sunt numiți în CSM printr-o procedură de reselectie la adoptarea amendamentelor constituționale”.

În octombrie 2020, **Parlamentul European** și-a exprimat îngrijorarea „cu privire la cursul lent al reformelor privind statul de drept și instituțiile democratice” și a îndemnat „guvernul Republicii Moldova să finalizeze fără întârziere reformele judiciare, astfel încât să garanteze independența, imparțialitatea și eficacitatea sistemului judiciar și a instituțiilor specializate anticorupție; în acest sens, invită guvernul Republicii Moldova să asigure un proces transparent de elaborare a modificărilor la Constituția Republicii Moldova privind Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) și de adoptare ulterioară a acestora, utilizând precedentele și bunele practici internaționale, în conformitate cu recomandările Comisiei de la Veneția și în consultare cu experții Consiliului Europei și ai UE; societatea civilă și alți actori interesați”.⁸

Cu toate acestea, valul de reforme întreprinse în ultimii ani pare să ducă la rezultate pozitive. Astfel, în anul 2023, Moldova s-a clasat pe locul 76 din 180 în Indicele de Percepție a Corupției al **Transparency International**, urcând de pe poziția 120 în doar

---

[cpi/2019/index/mda.](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020IP0279)

6 Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 260/4, 30 august 2014, disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2014:260:FULL>.

7 Disponibil la <https://tinyurl.com/memo-MD-202>.

8 Raport privind punerea în aplicare a Acordului de asociere UE cu Republica Moldova – Rezoluția Parlamentului European din 20 octombrie 2020 referitoare la punerea în aplicare a Acordului de asociere UE cu Republica Moldova (2019/2201(INI))(2021/C 404/07) - *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, C404/136, 06 octombrie 2021, disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020IP0279>.

4 ani⁹.

În Raportul său din noiembrie 2023 privind Moldova,¹⁰ **Comisia Europeană** a sintetizat situația sistemului judiciar moldovenesc după cum urmează: „Consiliul Superior al Magistraturii și Consiliul Superior al Procurorilor au fost supuse verificării în baza legii corespunzătoare adoptate în conformitate cu recomandările Comisiei de la Veneția. Parlamentul a adoptat, de asemenea, o lege privind reforma Curții Supreme de Justiție și a început verificarea candidaților și a judecătorilor în exercițiu, în conformitate cu recomandările Comisiei de la Veneția. La sfârșitul lunii octombrie, Republica Moldova a anunțat un concurs pentru funcția de procuror general. În iulie 2023, Parlamentul a adoptat o lege privind verificarea suplimentară a judecătorilor și procurorilor în funcții de nivel înalt, care a fost consultată cu Comisia Europeană și s-a aliniat în linii mari la recomandările Comisiei de la Veneția. Cu toate acestea, președintele a returnat apoi legea Parlamentului cu modificări suplimentare, pe care Parlamentul le-a adoptat în august 2023. Versiunea finală a legii a fost trimisă Comisiei de la Veneția pentru revizuire.

Durata procedurilor, ratele scăzute de soluționare și întârzierile mari de cauze afectează negativ eficiența sistemului judiciar. Nu s-au înregistrat progrese semnificative în urmărirea penală a cazurilor de corupție la nivel înalt și a cauzelor penale de lungă durată. Cu toate acestea, a existat un verdict asupra oligarhilor fugari. Din cauza lipsei cvorumului în CSM, nu au fost numiți judecători noi în ultimii 3 ani. Cu toate acestea, în urma numirii a trei membri nejudicătari și a patru judecători membri în CSM în martie și, respectiv, aprilie 2023, CSM și-a restabilit cvorumul și a făcut noi numiri în sistemul judiciar, inclusiv în noi 22 de grade. Strategia de reformă a justiției și planul de acțiune pentru perioada 2022-2025 au fost adoptate în decembrie 2021, cu un accent puternic pe restabilirea încrederii publice în sistemul judiciar. Moldova a implementat strategia și planul de acțiuni pentru reforma sectorului justiției pentru perioada 2022-2025, cu un accent puternic pe restabilirea încrederii publicului în sistemul judiciar. Noua hartă judiciară, care ar trebui să reformeze sistemul judiciar, trebuie finalizată.

În anul următor, țara ar trebui, în special:

- să urmărească punerea în aplicare a strategiei de reformă a justiției, în special a proceselor de verificare prealabilă și de verificare în conformitate cu recomandările Comisiei de la Veneția și numirea ulterioară a celorlalți membri ai Consiliului Superior al Magistraturii (CSM), ai Consiliului Superior al Procurorilor (CSP) și ai Curții Supreme de Justiție, dar și a membrilor colegiilor CSM și ai CSP și a altor judecători și procurori, într-un obiectiv, procedură transparentă și bazată pe merit, în conformitate cu standardele europene; demonstrează un istoric clar în această privință;
- îmbunătățirea funcționării Institutului Național al Justiției, dezvoltarea strategiilor de resurse umane pentru sistemul judiciar și procuratură și finalizarea noii hărți judiciare urmând o abordare sistematică în conformitate cu standardele europene

⁹ Disponibil la www.transparency.org/en/cpi/2023/index/mda.

¹⁰ Raportul pe 2023 al Republicii Moldova - Însoțitoare a documentului Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor 2023 - Comunicare privind politica de extindere a UE, SWD(2023) 698 final, 08/11/2023, disponibilă la <https://tinyurl.com/Raport-MD-2023>.

și bazată pe o analiză cuprinzătoare a situației actuale;

- consolidarea capacității sistemului judiciar și a instituțiilor sale autonome, inclusiv îmbunătățirea calității și eficienței activității Consiliului Superior al Magistraturii și a Consiliului Superior al Procurorilor.

Cu o conducere reformistă a statului¹¹ și sub presiunea negocierilor pentru aderarea la Uniunea Europeană¹² s-a întezit ritmul reformelor. Astfel, un sondaj național de opinie publică realizat de **Institutul pentru Politici Publice Europene** privind integritatea în sectorul justiției – #JustițiePentruMoldova, realizat în februarie 2024, a relevat că 30% dintre cetățeni consideră că situația din sistemul de justiție s-a îmbunătățit în ultimii trei ani, în timp ce 25% cred că s-a înrăutățit¹³. Principalele probleme identificate spontan de respondenți au fost corupția (53%), nepotismul (12%) și incompetența specialiștilor (9%). Aceste percepții subliniază importanța continuării reformelor pentru a răspunde așteptărilor publicului.

În luna octombrie 2024 **Comisia Europeană** a publicat un Raport de țară ca urmare a procedurilor de extindere a Uniunii cu privire la Republica Moldova¹⁴. Se constată că aceasta a făcut unele progrese în reformarea sectorului justiției.

Funcționare justiției. S-au înregistrat progrese în ceea ce privește verificarea și numirea judecătorilor și procurorilor de la vârful sistemului. Cele două consilii judiciare – pentru judecători și pentru procurori – sunt pe deplin funcționale într-o nouă componență, fiind numiți 11 din cei 12 membri ai Consiliului Superior al Magistraturii și toți membrii Consiliului Superior al Procurorilor. A fost numit un nou procuror general și au avut loc primele numiri la Curtea Supremă de Justiție. O nouă hartă judiciară a fost întocmită prin lege pentru îmbunătățirea rețelei de instanțe din țară; implementarea sa este în așteptare. Verificarea celor patru colegii specializate ale consiliilor judiciare este în curs de desfășurare, nu s-au făcut încă numiri. Durata procedurilor și ratele scăzute de soluționare împiedică eficiența sistemului de justiție. Recomandările Comisiei de anul trecut au fost în mare parte puse în aplicare.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- să continue să facă progrese în procesul de verificare și în ceea ce privește numirea judecătorilor și procurorilor de rang înalt în conformitate cu standardele europene, în special a membrilor rămași din Consiliul Superior al Magistraturii și al Curții Supreme de Justiție, precum și a membrilor celor patru organe specializate ale Consiliilor Superioare ale Magistraturii și ale Procurorilor;
- să îmbunătățească funcționarea Institutului Național al Justiției prin punerea în aplicare a tuturor recomandărilor TAIEX restante pentru 2022, dezvoltarea

11 Președintele Moldovei este doamna Maia Sandu, iar partidul care deține majoritatea în Parlament este Partidul Acțiune și Solidaritate, ministrul justiției este doamna Mihaela Mihailov-Moraru, de profesie avocat.

12 La data de 3 martie 2022, Republica Moldova și-a depus cererea de aderare la UE. La 17 iunie 2022, Comisia Europeană și-a emis avizul privind cererea de aderare la UE. La 23 iunie 2022, Consiliul European a acordat Republicii Moldova statutul de țară candidată.

13 Disponibil la https://ipre.md/wp-content/uploads/2024/02/Raport_Sondaj_Justitie4Moldova_05.02.2024_RO_Final.pdf

14 Raportul SWD(2024) 698 final, disponibil la https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/moldova-report-2024_en.

strategiilor de resurse umane pentru sistemul judiciar și procuraturi și continuarea punerii în aplicare a hărții judiciare;

- să îmbunătățească semnificativ rata de soluționare a cauzelor și a timpului de soluționare în instanțe.

Lupta împotriva corupției. Moldova are un anumit nivel de pregătire în lupta împotriva corupției și a înregistrat unele progrese în lupta și prevenirea corupției. Țara și-a îmbunătățit istoricul în lupta împotriva corupției. Programul național de integritate și anticorupție pentru perioada 2024-2028 a intrat în vigoare în februarie 2024. Disputele publice repetate dintre instituțiile cheie anticorupție și justiție ar putea avea un impact asupra eficienței proceselor și ar putea afecta negativ încrederea în reformă. Sunt necesare evaluări specifice ale riscurilor și măsuri specifice pentru combaterea corupției în sectoarele cele mai vulnerabile. Recomandările Comisiei de anul trecut au fost parțial puse în aplicare. În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- să asigure investigații anticorupție proactive și eficiente care să conducă la un istoric pozitiv de urmăriri penale și condamnări la toate nivelurile;
- să intensifice cooperarea dintre Parchetul Anticorupție, Centrul Național Anticorupție și agențiile de aplicare a legii; să monitorizeze continuu capacitățile tuturor instituțiilor implicate în procese anticorupție în îndeplinirea competențelor lor și să asigure resurse suficiente pentru funcționarea acestora;
- să pună în aplicare avizul și ghidurile privind transparența și responsabilitatea ale ODIHR și recomandările GRECO, inclusiv în ceea ce privește consolidarea capacității și îmbunătățirea funcționării Autorității Naționale de Integritate de a verifica în mod eficace activele și interesele personale ale funcționarilor publici de nivel înalt.

Drepturile fundamentale. Cadrul legislativ și instituțional necesar este în mare parte în vigoare. Moldova a adoptat un nou program național de acțiune pentru drepturile omului. Condițiile de detenție rămân o preocupare, la fel ca și tratamentul persoanelor cu dizabilități mintale aflate în îngrijirea statului. Există un efort reînnoit de combatere a violenței bazate pe gen. Recomandările Comisiei de anul trecut au fost puse în aplicare parțial și rămân valabile în linii mari. În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- să îmbunătățească cooperarea interinstituțională, în special cu Consiliul pentru Egalitate și Avocatul Poporului, precum și să asigure resurse adecvate;
- să ia măsuri pentru a îmbunătăți condițiile de detenție și pentru a răspunde tuturor recomandărilor din raportul din 2023 al Comitetului pentru prevenirea torturii și pentru a îmbunătăți tratamentul medical acordat grupurilor vulnerabile aflate în îngrijirea statului;
- să continue punerea în aplicare a programelor naționale de prevenire și combatere a violenței domestice și a violenței împotriva femeilor, egalitatea de gen și în sprijinul populației rome.

Libertatea de exprimare. Moldova are un anumit nivel de pregătire în ceea ce privește libertatea de exprimare și a înregistrat unele progrese, în special prin adoptarea unei noi legislații privind accesul la informație, concentrarea proprietății mass-media și înființarea unui fond de subvenții pentru mass-media. În practică, probleme precum

concentrarea proprietății și influența politică persistă. Intimidarea jurnaliștilor continuă și nu s-au înregistrat progrese notabile în ceea ce privește protecția jurnaliștilor. Eforturile de combatere a ingerințelor străine și a manipulării informațiilor trebuie să fie în conformitate cu standardele internaționale privind libertatea de exprimare și de opinie. Recomandările Comisiei de anul trecut au fost parțial puse în aplicare și rămân valabile. În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- să revizuiască regulile de selecție a membrilor instituțiilor publice de mass-media, cum ar fi serviciul public de radiodifuziune și Consiliul Audiovizualului;
- să extindă cerințele de transparență a proprietății la mass-media online și scrisă; să revizuiască mecanismul național care permite suspendarea canalelor de televiziune în temeiul legii privind investițiile strategice pentru a-l alinia la standardele UE și internaționale;
- să asigure o protecție adecvată a jurnaliștilor împotriva intimidării și atacurilor, inclusiv prin investigații amănunțite de aplicare a legii.

În luna noiembrie 2024, în cel de al treilea și ultimul raport intermediar de țară din cea de-a patra rundă de evaluare a Moldovei¹⁵, **Grupul de state împotriva corupției al Consiliului European (GRECO)** a publicat un raport de urmărire care evaluează respectarea de către Republica Moldova a celor 18 recomandări cuprinse în Raportul de evaluare privind prevenirea corupției în ceea ce privește parlamentarii, judecătorii și procurorii adoptat în 2016. GRECO concluzionează că:

„Republica Moldova a implementat în mod satisfăcător 13 dintre cele 18 recomandări și a implementat parțial patru recomandări. O recomandare, referitoare la introducerea unor reguli pentru parlamentari privind modul de a interacționa cu terții care doresc să influențeze procesul legislativ, nu a fost implementată.

În ceea ce privește membrii Parlamentului, țara a făcut progrese pentru a publica în timp util proiectele de lege. Un proiect de lege privind conduita și etica parlamentarilor a trecut în prima lectură și s-a stabilit drept practică acceptarea cererilor de ridicare a imunității parlamentarilor suspectați de săvârșirea infracțiunilor de corupție. Cu toate acestea, GRECO își exprimă îngrijorarea cu privire la utilizarea frecventă a procedurii de urgență pentru a se adopta anumite legi. De asemenea, subliniază necesitatea consolidării capacității Autorității Naționale de Integritate de a asigura un control efectiv și aprofundat al normelor privind conflictele de interese, incompatibilitățile și declarațiile de avere și interese.

Toate recomandările GRECO privind judecătorii au fost implementate. Procesul de verificare a candidaților pentru funcția de judecător a produs rezultate pozitive. Consiliul Superior al Magistraturii a devenit operațional și a continuat să adopte decizii motivate privind numirea, transferul și cariera judecătorilor. S-au introdus măsuri de evaluare a integrității magistraților stagiați prin solicitarea către aceștia să depună declarații de avere și interese. De asemenea, a început să se discute despre întârzierile în soluționarea cauzelor. S-au publicat informații despre activitatea instanțelor. S-au înregistrat progrese în modificarea cadrului legal privind procedurile disciplinare împotriva judecătorilor, iar

¹⁵ Este vorba de Raportul GrecoRC4(2024)13, publicat pe 28 noiembrie 2024, disponibil la <https://tinyurl.com/GRECO-md-2024>.

rapoartele anuale de activitate conțin statistici privind procedurile disciplinare. În ceea ce privește procurorii, a fost înființată o Inspecție a Procurorilor, un organism autonom, de la care se așteaptă rezultate în viitor. Deciziile privind cazurile disciplinare au fost motivate și publicate, iar abaterile disciplinare par să fi redactate acum în mod clar. Cu toate acestea, GRECO regretă că nu s-au înregistrat progrese în ceea ce privește componența Consiliului Superior al Procurorilor, din moment ce ministrul Justiției (cel puțin până în 2026) și președintele Consiliului Superior al Magistraturii vor continua să fie membri din oficiu¹⁶.

În aceeași lună **CEPEJ** a publicat *Tabloul de bord cu privire la sistemele de justiție din statele membre ale Parteneriatului Estic*¹⁶. luând în calcul datele din anul 2023. În raport se constată că Republica Moldova prezintă progrese în domeniul tehnologiei informației implementate la nivelul sistemului judecătoresc, în domeniul numărului și diversității cursurilor de instruire continuă oferite judecătorilor, procurorilor și altor categorii de personal care activează în instanțele de judecată și procuraturi, în domeniul beneficiarilor asistenței juridice garantate de stat per cap de locuitor etc. De asemenea, se menționează că numărul judecătorilor, procurorilor, personalului care a activat în 2023 în sistemul judecătoresc și cel al procuraturii raportat la 100.000 locuitori este mai mare, comparativ cu datele din celelalte 4 state membre ale Parteneriatului Estic.

Durata de soluționare a stocului de cauze a crescut în 2023, comparativ cu 2022, însă apar și unele diferențe notabile în raport cu valorile medii ale Parteneriatului Estic din 2023, în special în cazurile administrative din primă instanță. Cauzele civile și comerciale din instanțele de apel au fost soluționate mai rapid decât alte tipuri de cauze cu durata de soluționare de 110 zile. Rata de soluționare a dosarelor (CR) în 2023 pare să fie sub nivelurile din 2018, cu excepția cazurilor de drept penal în ambele cazuri; CR în 2023 este peste 100% doar în aceste cazuri.

Numărul cauzelor înregistrate și soluționate în 2023 a crescut, cu excepția cauzelor penale care au scăzut față de 2022. Cea mai mare valoare a ratei de soluționare a dosarelor a fost înregistrată pentru cauzele penale în curțile de apel (106%). În ultimii 5 ani CR în instanțele de fond a scăzut în cauzele civile și comerciale, în special în cauzele administrative. Cu toate acestea, rata de soluționare a dosarelor a crescut în cauzele penale până la 102% în 2023. În mod similar, durata de lichidare a stocului de cauze pendinte (DT) a crescut în toate categoriile de cauze, mai ales în cauzele administrative pe o perioadă de 5 ani. Rata de soluționare a dosarelor în 2023 în judecătoria este aproape de media Parteneriatului Estic în cauzele civile și comerciale, ușor peste medie în cauzele penale și ușor sub medie - în cauzele administrative. Durata de lichidare a stocului de cauze pendinte în cazurile administrative (544 de zile) este considerabil peste media Parteneriatului Estic, în cauzele civile și comerciale (165 de zile) - este sub medie, iar în cauzele penale (211 zile) peste media Parteneriatului Estic. În a doua instanță, CR a scăzut în cauzele civile și comerciale și în cauzele administrative în perioada de 5 ani. Cu toate acestea, CR a crescut în cauzele penale la 106% în 2023. În mod similar, DT a crescut în toate categoriile de cauze, în special în cauzele de drept penal pe o perioadă de 5 ani.

CEPEJ notează că, dacă performanța instanțelor în cauzele administrative, civile

¹⁶ CEPEJ este Comisia pentru Eficiența Justiției din cadrul Consiliului Europei. Tabloul este disponibil la www.coe.int/en/web/cepej/justice-dashboard-eap.

și comerciale nu se va îmbunătăți, acest lucru ar putea conduce la evoluții negative ale eficienței, cum ar fi acumularea de cauze pendinte (deja vizibilă față de 2022), crearea/acumularea de restanțe și durata prelungită a proceselor.

În fine, tot în luna noiembrie 2024, **USAID Moldova** a publicat un sondaj național la care au participat avocați¹⁷. Aceștia au declarat: 47% îi percep pe judecători ca nefiind imparțiali, 53% nu sunt independenți, 54% consideră că hotărârile sunt motivate cu claritate, iar 46% consideră că în ultimii cinci ani situația din justiție s-a îmbunătățit.

Din cele de mai sus rezultă că justiția moldovenească se află într-un punct de cotitură. Experiența României și a celorlalte state arată că perioada de preaderare este cea în care este mai probabil să se obțină un consens politic din partea diferitelor partide cu privire la reformele structurale. Este de așteptat ca în următorii ani să aibă loc multiple modificări ale legislației, în vederea rearanjării arhitecturii sistemului de justiție, a îmbunătățirii procedurilor și chiar a înlocuirii unor judecători. Până la urmă, o reformă nu se poate reduce la schimbarea de reguli, ci trebuie să meargă până la oamenii care deserveșc sistemul. Iar aceștia au de ales: ori își îmbunătățesc competențele profesionale și renunță la practicile neintegre, ori părăsesc sistemul¹⁸.

4. O viziune pentru reformarea justiției

Justiția este coloana vertebrală care susține valorile democratice în orice stat modern. Se desfășoară prin intermediul judecătorilor. În mod tradițional, într-o societate democratică, judecătorul are trei roluri:

- a. soluționarea litigiilor dintre cetățeni și/sau autorități;
- b. să garanteze drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor;
- c. să promoveze și să susțină statul de drept.

După mine, reformarea și modernizarea justiției implică acțiuni la două niveluri:

a. la nivelul sistemului judiciar:

- Față de alte ramuri ale puterii: asigurarea separării puterilor în stat;
- Față de public: responsabilitate prin transparență și educație juridică;
- Către justiția însăși: evaluarea eficienței și a calității;

b. la nivelul fiecărui judecător:

- Selecție și promovare: bazată pe principiul meritocrației, luând în considerare nu numai cunoștințe juridice solide, ci și etică și sensibilitate la problemele sociale;
- Integritate: asigurarea disciplinei și eticii judiciare;
- Menținerea încrederii în sistemul judiciar.

Evident, CSM trebuie, pe de o parte, să protejeze independența justiției și, pe de altă parte, să garanteze eficiența și calitatea acesteia. Cu alte cuvinte, Consiliul este menit să asigure un echilibru între independența și responsabilitatea justiției. Responsabilitățile

¹⁷ Disponibil la www.facebook.com/USAIDMoldova, postare din 20 noiembrie 2024.

¹⁸ Demisia fostului președinte al Curții Supreme de Justiție, demisia fostului președinte al Curții de Apel Chișinău, demisia unor judecători de la curtea supremă sunt astfel de semnale.

CSM sunt reglementate de Constituție, legi și reglementări.¹⁹ Analizând legislația actuală, este evident că CSM are trei categorii de responsabilități:²⁰

- a) atribuții administrative: privind cariera judecătorilor, formarea judecătorilor și a personalului instanțelor, etica judecătorilor, administrarea instanțelor și autoadministrarea consiliului;
- b) atribuții legislative: emiterea de avize cu privire la acte legislative, elaborarea regulamentelor;
- c) atribuții jurisdicționale: soluționarea căilor de atac, aplicarea sancțiunilor magistraților.

Pentru ca în Republica Moldova să se asigure independența justiției, integritate magistraților, eficiența și calitatea actului de justiție, transparență sistemului și responsabilitatea instituțională și personală, pot să formulez câteva sugestii²¹.

Evaluarea și integritatea judecătorilor

Sistemul judiciar din Moldova utilizează în mod excepțional o metodă rar întâlnită pentru evaluare extraordinară a judecătorilor (pre-vetting și vetting). A început cu candidații pentru calitatea de membru al CSM, pentru CSJ, curți de apel și pentru funcții de conducere ale instanțelor de prim grad de jurisdicție. Această măsură are un rezultat dublu: recrutarea și păstrarea celor mai integri judecători și creșterea încrederii publicului în sistemul judiciar²².

Evident, CSM va trebui să aplice această procedură de verificare pentru toți judecătorii de primă instanță din sistem, ceea ce va reprezenta o provocare majoră pentru CSM, deoarece va necesita resurse umane care nu sunt disponibile în prezent. CSM trebuie să profite de *know-how*-ul dobândit de comisia de verificare, și anume în elaborarea regulamentelor, stabilirea metodelor de lucru și instruirea personalului pentru un proces

19 Curtea Constituțională a Moldovei (CCMd) a stabilit că rolul principal al Consiliului Superior al Magistraturii (CSM) se referă la procedurile legate de numirea, promovarea, transferul, demisia sau revocarea judecătorilor, președinților și vicepreședinților curții - vezi Hotărârea nr. 11/2010 publicată în Monitorul Oficial nr. 68-69 din 7 mai 2010; Decizia nr. 23/2011 publicată în Monitorul Oficial nr. 203-205 din 25 noiembrie 2011, alin.36. CCMd a stabilit că CSM este garantul independenței judecătorului, al instituției judiciare și al puterii judecătorești generale în Republica Moldova - vezi Hotărârea nr. 9/2012, publicată în Monitorul Oficial nr. 149-154 din 20 iulie 2012, alin.32; Decizia nr. 23/2011, publicată în Monitorul Oficial nr. 203-205 din 25 noiembrie 2011, alin.34.

20 CSM are o dublă natură: administrativă (de obicei implicată în activități administrative) și jurisdicțională (atunci când acționează ca organ disciplinar) - a se vedea punctul 32 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 9/2012, publicată în Monitorul Oficial nr. 149-154 din 20 iulie 2012. Consiliului Superior al Magistraturii i s-a delegat prin lege competența de a aproba regulamente (...) - a se vedea punctul 71 din Hotărârea CCMd nr. 17/2013, publicată în Monitorul Oficial nr. 177-181 din 16 august 2013.

21 Propunerile următoare au fost formulate având ca bază *Documentul Tehnic pentru elaborarea unei Strategii instituționale a CSM* elaborat de subsemnatul, alături de judecătorul Filipe César Marques, în cadrul unei analize comune din anul 2024, desfășurată în cadrul proiectelor „Acțiunea împotriva corupției în Republica Moldova – Faza 2”, finanțat de Biroul Internațional pentru Narcotice și Afaceri de Aplicare a Legii, Departamentul de Stat al Statelor Unite, respectiv „Suport pentru reforma justiției în Republica Moldova” cofinanțat de Uniunea Europeană și Consiliul Europei.

22 *Orientări privind verificarea judiciară*, Institutul CEELI, martie 2024, disponibil la <https://ceeliinstitute.org/assets/resources/ceeli-guidelines-judicial-vetting.pdf>.

atât de solicitant. CSM trebuie să insiste pe lângă Parlament să adapteze legile pentru a-i permite să aibă acces la toate datele judecătorilor care urmează să fie verificați.

Pentru a preveni suspiciunile de favoritism, CSM ar trebui să adopte și să facă publice tuturor judecătorilor criteriile care vor prezida programarea verificării, asigurându-se astfel că toți judecătorii de primă instanță știu cine și de ce vor fi verificați primii.

Know-how-ul care va fi dobândit de CSM în cadrul procedurii de verificare va fi fundamental pentru implementarea viitorului sistem de evaluare a judecătorilor. După procedura extraordinară de verificare, CSM va trebui să implementeze un sistem de evaluare periodică, asigurându-se că numai CSM are autoritatea de a efectua o evaluare completă a magistraților, atât în ceea ce privește integritatea, cât și profesionalismul.

Pe baza experienței sale în cadrul procedurii de verificare, CSM ar trebui să facă propuneri de măsuri legislative pentru evaluarea judecătorilor în primă instanță, a inspectorilor judiciari și a judecătorilor de la viitoarea instanță anticorupție. După cum a afirmat CCJE, scopul oricărei evaluări judiciare individuale adoptate de un stat membru, fie că este „formală” sau „informală”, trebuie să fie îmbunătățirea calității muncii judecătorilor și, prin urmare, a întregului sistem judiciar al unei țări²³. În acest ultim aspect, fiecare judecător ar trebui să fie informat cu privire la domeniile care necesită îmbunătățiri.

Este necesar să se colecteze deficiențele constatate în timpul procedurilor de verificare și de verificare și să se întocmească un nou Cod de etică. Poate că un capitol separat ar trebui rezervat eticii membrilor CSM în noul Cod de etică.

Disciplinarea judecătorilor

CSM trebuie să evalueze periodic funcționarea sistemului disciplinar în ceea ce privește judecătorii și să propună ajustările necesare. Unele implică îmbunătățirea legislației, dar majoritatea problemelor pot fi rezolvate prin modificarea reglementărilor care privesc chestiunile disciplinare (Regulamentul CSM, Regulamentul privind inspecția judiciară).

CSM trebuie să definească rolul Inspecției Judiciare și să creeze o mai mare autonomie, nu doar funcțională, ci și administrativă. Inspecția Judiciară ar trebui să aibă personalitate juridică proprie, după model românesc, astfel încât acțiunile inspectorilor să nu fie întotdeauna comunicate președintelui CSM, iar utilizarea bugetului să nu necesite aprobarea președintelui CSM.

În prezent, Inspecția Judiciară răspunde la petițiile cetățenilor, aproape toate fiind respinse ca inadmisibile, potrivit celor raportate în ședințele desfășurate. Activitatea Inspecției Judiciare de a răspunde cetățenilor consumă timp și resurse, chiar dacă răspunsurile sunt formulate. Publicul crede că Inspecția Judiciară poate „curăța” sistemul judiciar. Inspecția nu își asumă un astfel de rol, afirmând că aceasta este responsabilitatea Colegiului Disciplinar. Cu toate acestea, singura entitate care poate aduce un judecător în fața organului disciplinar este Inspecția Judiciară însăși. Prin urmare, rolul Inspecției

²³ Avizul CCJE nr. 17 (2014), Cu privire la evaluarea activității judecătorilor, calitatea justiției și respectarea independenței sistemului judiciar, recomandarea 3, disponibil la <https://rm.coe.int/16807481ea>.

Judiciare trebuie să fie mai bine înțeles și îmbrățișat.

Indiferent de componenta care investighează și care sancționează, realitatea este că instituția numită „CSM” este responsabilă de disciplinarea judecătorilor și de menținerea integrității judiciare. Acest lucru este evidențiat și de faptul că jurnaliștii înșiși depun petiții la CSM cu privire la investigațiile făcute de Inspekția Judiciară, care nu are un departament de comunicare cu presa. În consecință, CSM nu ar trebui să se ferească să-și asume rolul de instituție responsabilă de disciplinarea magistraților.

Inspekția Judiciară ar trebui să aibă și un rol preventiv, prin efectuarea controalelor în instanțe, respectiv întocmirea rapoartelor privind deficiențele și bunele practici care urmează să fie comunicate altor instanțe. Numai în cazuri extreme, Inspekția Judiciară ar trebui să se preocupe de disciplinarea judecătorilor și a propriilor inspektori.

În momentul de față Inspekția Judiciară este total dependentă de CSM: folosește resursele umane, financiare și logistice puse la dispoziție de CSM. Or, activitatea sa trebuie autonomizată.

Aproximativ 95% din plângerile justițiabililor sunt respinse de Inspekția Judiciară pe motiv că reprezintă mijloace legitime de apel împotriva deciziilor magistraților. În această situație, poate că CSM ar trebui să se asigure că cetățenii folosesc un formular standard atunci când depun o plângere.

Nu este clar dacă Inspekția Judiciară poate investiga un judecător în timpul unui proces în curs. Există mai multe rapoarte ale experților străini care discută această problemă, care ar trebui revizuite²⁴. Dacă mai există dileme, atunci CSM ar putea consulta membrii rețelelor europene de consilii judiciare. CSM ar putea solicita ca Rețeaua europeană a serviciilor de inspekție a justiției să accepte Inspekția judiciară în calitate de membru observator.

Există cazuri ale Autorității Naționale de Integritate în instanțe care durează mult timp. Având în vedere importanța rezultatelor investigațiilor privind averea, restricțiile și limitările unor judecători, CSM ar trebui să includă acest tip de caz printre cele care trebuie soluționate rapid. Un pas pozitiv este că există completuri specializate la Judecătoria Chișinău pentru acest tip de dosar, dar nu trebuie să fie doar formal.

În mod straniu, această Agenție nu are posibilitatea practică de a verifica averea judecătorilor moldoveni din România, ceea ce este inacceptabil. Practic, în procedura de analizare a averii presupuse nejustificate, există judecători moldoveni care dețin proprietăți în România, dar pe care ei nu le declară, beneficiind de lipsa cooperării internaționale bazate pe protecția datelor. O soluție ar fi ca cetățenii moldoveni să declare dacă au altă cetățenie și să semneze o declarație prin care sunt de acord ca datele lor cu caracter personal să poată fi utilizate pentru verificarea condițiilor de numire/promovare. În plus, CSM nu se poate mulțumi cu numirea și promovarea judecătorilor doar cu depunerea unui certificat de integritate pentru dosarul candidatului care se limitează să ateste că magistratul în cauză nu este înscris în grefa interdicțiilor; trebuie să insiste asupra unor controale concrete de către Agenție.

24 A se vedea Cristi Danileț (cu contribuții de la Filipe César Marques), *Inspekția Judiciară a Republicii Moldova - Analiză și recomandări privind legislația și practicile interne*, august 2021, disponibil la <https://rm.coe.int/eccd-aac-mld-tp6-judicial-inspection-eng-/1680a43573>.

În Moldova, există judecători care au declarat că au primit sume mari de bani sub formă de împrumuturi de la străini, bani de la rude, mașini împrumutate de la diverse persoane. Pentru mine, este evident că astfel de metode indică mai degrabă nereguli care trebuie verificate.

O problemă sensibilă din punct de vedere politic, dar cu implicații pentru sistemul de justiție, este Transnistria. Autoritățile judiciare sunt responsabile pentru această zonă geografică, dar unele instituții de acolo nu recunosc acest lucru. Pe termen lung, trebuie soluționată și problema competenței CSM asupra autorităților din Transnistria, condiționată de restabilirea controlului efectiv deplin asupra acestui teritoriu de către autoritățile Republicii Moldova.

Formarea inițială și numirea judecătorilor

Sistemul de justiție cuprinde 504 posturi de judecător, dintre care în prezent 1/5 sunt vacante: judecători în concediu de maternitate, suspendați din cauza cauzelor penale și posturi deschise²⁵.

O dată pe an, CSM trebuie să prevadă nevoile de personal pentru sistemul judiciar și, în același timp, să facă același lucru pentru parchet. În acest fel, numărul necesar de candidați pentru anul următor, precum și de formatori, poate fi stabilit în avans. CSM ar trebui să analizeze îndeaproape recomandările raportului TAIEX al UE din 2022²⁶ și să le revizuiască în conformitate cu recomandările respective. Admiterea în sistemul judiciar este competitivă, organizată de două ori pe an. Având în vedere criza de personal din sistemul judiciar și faptul că CSM nu a funcționat în ultimii doi ani, acest concurs ar trebui organizat ori de câte ori este necesar.

Foarte mulți judecători sunt extrem de des în concediu medical. Dacă există suspiciuni de acordare ilegală a acestora, Colegiul Medical sau poate Parchetul ar trebui să fie notificat.

În ceea ce privește numirea în funcția de judecător, sunt situații când, de la absolvirea Institutului Național de Justiție (INJ) până la numire, procedura poate dura 3-4 ani pentru anumite persoane. Unii absolvenți nici măcar nu participă la concursul pentru numirea în funcția de judecător/procuror sau refuză numirea dacă postul oferit este în afara Chișinăului, dovedind că responsabilitatea candidaților este minimă – nu înțeleg importanța unei funcții publice. În prezent, nu toți absolvenții INJ sunt numiți judecători de către CSM, ceea ce înseamnă o risipă de resurse și o scădere a încrederii. Chiar sunt situații în care CSM preferă candidați pentru funcția de judecător din afara INJ, cum ar fi asistenți de judecător și avocați influenți.

Pentru a rezolva aceste probleme, cariera unui judecător ar trebui să înceapă imediat după admiterea la INJ, iar CSM trebuie să se îndepărteze de mentalitatea „istorică” a numirilor discreționare ale judecătorilor. Prin urmare, problema numirii studenților

²⁵ Date culege la mijlocul anului 2024.

²⁶ Diana Ungureanu, Dragomir Yordanov, „Misiunea de experți în evaluarea peer REVIEW în Republica Moldova privind educația juridică inițială și continuă a judecătorilor și procurorilor la Institutul Național al Justiției”, 2022 (nepublicat).

instruiți de INJ în posturi trebuie rezolvată pe termen scurt, iar acest lucru ar trebui să se întâmple într-un anumit interval de timp prevăzut de lege/regulamentul CSM. În opinia mea, sistemul de admitere al INJ trebuie să fie foarte strict, iar atunci numirea SCM ar trebui să fie o formalitate²⁷.

Formarea continuă, specializarea judecătorilor și unificarea practicii

În prezent, participarea judecătorilor la programe de formare naționale sau internaționale este aprobată de CSM²⁸. Aceasta este o formalitate inutilă: deplasarea unui judecător de la instanță ar trebui să fie aprobată numai de președintele instanței respective. Astfel, CSM ar trebui să fie scutit de această responsabilitate.

Lipsa unei jurisprudențe uniforme este văzută în mod obișnuit ca un factor care crește suspiciunile de corupție și neîncrederea în justiție. CSM ar trebui să se preocupe de o metodă de rezolvare a acestei probleme prin reglementarea ședințelor periodice între judecători pentru a promova dezbaterea diferitelor poziții jurisprudențiale, încercând să faciliteze posibila uniformizare, dar fără a fi obligatorie și respectând întotdeauna independența judecătorilor individuali, metodă deja existentă, de exemplu, în România. Pot fi organizate reuniuni între judecătorii aceleiași instanțe pentru a discuta aspecte ale practicii judiciare (lunar), precum și întâlniri ale reprezentanților instanțelor inferioare cu judecătorii instanțelor superioare (trimestrial). Reprezentanții INJ ar putea participa la aceste întâlniri pentru a încorpora subiecte de discuție în activitățile de formare a magistraților.

Oferirea de către judecători a unor orientări cu privire la modul în care ar trebui să apară hotărârile judecătorești, de la fontul utilizat și înălțimea literelor până la structurarea hotărârilor judecătorești, este foarte utilă. Utilizarea șabloanelor, în special pentru cazurile simple și repetitive, ar putea fi încurajată, având întotdeauna grijă să nu submineze individualitatea și specificitatea fiecărui caz. Munca creativă a judecătorilor ar trebui să se regăsească strict în partea hotărârii care constituie motivarea efectivă a soluției.

Pe termen mediu, trebuie asigurată formarea specializată a judecătorilor de instrucție, un aspect trecut cu vederea până acum.

De asemenea, trebuie elaborat un regulament privind specializarea judecătorilor, deoarece în prezent nu există norme și este la latitudinea președintelui instanței. Acest regulament va trebui să stabilească criteriile de mutare a judecătorului în completuri specializate, necesitatea de a obține consimțământul judecătorului, durata specializării, condițiile de formare prealabilă și ce se întâmplă cu cauzele după trecerea la noile completuri specializate.

În prezent, INJ are aproximativ 150 de persoane înregistrate ca formatori, ceea ce

27 În același sens, documentul tehnic din aprilie 2021 „Mecanisme de verificare a integrității judecătorilor în timpul numirii și promovării în sistemul judiciar din Republica Moldova, din prima fază a *Acțiunii împotriva coroborării în Republica Moldova*”, de Vita Habjan Barboric, Filipe César Marques și Katharina Pabel, disponibil la <https://rm.coe.int/eccd-mld-tp3-mechanisms-for-integrity-checking-of-judges-eng/1680a2ff3c>.

28 Legea nr. 947-1996 privind CSM: art. 4 alin. (2), lit. c2): CSM are următoarele competențe în domeniul formării inițiale și continue a judecătorilor și a personalului secretariatului instanței: „(...) delegă judecătorii să participe la seminarii, conferințe, cursuri de formare și călătorii de afaceri”.

reprezintă un sfert din numărul total de judecători. În mod ideal, INJ ar trebui să aibă formatori permanenți cu normă întreagă. În acest fel, ar putea colabora cu directorul în elaborarea curriculumului, metodologiei, pregătirii cursurilor etc., fiecare trainer fiind competent în 2-4 discipline.

CSM are competența de a coordona programele de formare ale INJ. În mod regulat, nevoile sistemului trebuie reevaluate de CSM pentru a sugera noi tipuri de formare pentru judecători, asistenți de judecător și grefieri. Nevoile sistemului judiciar trebuie armonizate cu cele ale sistemului de urmărire penală. Este recomandabilă formarea comună a judecătorilor-procurorilor-avocaților.

Pentru a întocmi planurile de instruire, trebuie cunoscute și luate în considerare nu numai nevoile beneficiarilor, ci și politicile publice ale Ministerului Justiției și condițiile donatorilor.

Instruirea judecătorilor trebuie să includă managementul cauzelor. CSM s-ar putea gândi la soluții pentru prioritizarea anumitor tipuri de cazuri: de exemplu, cauze civile care implică minori și conflicte de muncă, cauze penale care implică magistrați, corupție și cazuri de crimă organizată.

Judecătorii care se înscriu la un curs și nu participă fără motive justificate, dacă nu au anunțat la timp că vor fi înlocuiți, ar trebui să suporte costul cursului ca sancțiune. Acum, judecătorii din alte localități trebuie să se deplaseze la Chișinău pentru a participa la aceste cursuri. Merită să ne gândim dacă ar fi mai eficient ca anumite cursuri să aibă loc în afara capitalei, la unul dintre sediile curții de apel. Ar trebui promovate cursurile de formare online și ar trebui promovate diferite tipuri de formare (seminarii de o zi, cursuri scurte, cursuri extinse etc.). Cu toate acestea, judecătorii care participă la astfel de cursuri sau seminarii de formare continuă trebuie să aibă obligația de a disemina informațiile sau materialele primite colegilor lor din instanța lor.

Formarea președinților de instanță trebuie să includă managementul instanței – este de preferat ca un astfel de curs să fie finalizat înainte de numire; în caz contrar, ar trebui urmat în primele luni de la programare. Trebuie găsită o soluție pentru ca președinții de instanțe să păstreze legătura între ei – ar fi utilă o rețea de președinți de la același nivel de instanțe, pentru a împărtăși cele mai bune practici între ei.

Judecătorii moldoveni trebuie să se familiarizeze cu legislația Uniunii Europene. Acesta a fost deja tradus în limba română în perioada de preaderare a României la UE, iar manualele privind instituțiile UE și dreptul material există deja în limba română. În plus, EJTN poate oferi cursuri de formare în acest domeniu.

De asemenea, judecătorii trebuie să dobândească competențe digitale, inclusiv utilizarea inteligenței artificiale în activități judiciare, cum ar fi căutarea jurisprudenței și motivarea hotărârilor judecătorești sau redactarea de programe manageriale sau de proiect.

Creșterea eficienței SCM

CSM este o instituție publică cu propriile reguli interne și personal. Pentru a cere eficiență din partea sistemului judiciar, CSM însuși trebuie mai întâi să fie eficient. Pe termen scurt, CSM ar trebui să depună eforturi pentru digitalizarea completă a sistemului

său de management, ca o modalitate de îmbunătățire a eficienței și a comunicării rapide între departamentele sale.

CSM poate efectua o evaluare continuă a justiției folosind instrumente digitale. Persoanele cu experiență în acest domeniu ar trebui să fie detașate (dacă sunt din interiorul sistemului) sau angajate (permanent) de către CSM. Membrii CSM trebuie să dobândească competențe digitale pentru a efectua atât evaluări individuale ale judecătorilor (care ar trebui să ia în considerare criterii precum numărul de cauze per judecător, numărul de decizii luate, numărul de decizii redactate, durata soluționării cauzelor, durata medie de soluționare a cauzelor pentru toate cauzele, a căror evaluare poate fi făcută cu ușurință prin intermediul instrumentelor digitale) și evaluări instituționale (privind managementul instanței și activitatea organizatorică a instanței).

De asemenea, toți membrii CSM, precum și cei ai colegiilor și ai Inspecției Judiciare, trebuie să aibă acces la dosarul electronic al magistratului evaluat în proceduri de evaluare, disciplinare, transfer. Procedurile disciplinare trebuie gestionate rapid pentru a satisface atât publicul, cât și magistrații – cei care au comis încălcări disciplinare trebuie sancționați, iar cei care respectă regulile disciplinare trebuie îndepărtați dintre cei suspectați de nereguli.

Deciziile CSM sunt acte administrative. Membrii CSM sau cei care le elaborează trebuie să aibă expertiză în acest domeniu. Ei trebuie să se familiarizeze cu jurisprudența anterioară a CSM și a CSJ. Procedurile desfășurate în fața CSM trebuie să fie rapide și de înaltă calitate. Fie că este vorba de cereri de transfer, aprobarea călătoriilor sau proceduri disciplinare, totul trebuie executat cu promptitudine. Acesta ar trebui să fie un obiectiv constant.

Deciziile CSM trebuie să fie motivate calitativ și în termenele legale. Prin urmare, ar fi recomandabil să se aloc personal specializat pentru această sarcină. Structura administrativă a CSM trebuie reformată. Sarcinile CSM sunt îndeplinite cu sprijinul absolut necesar al personalului. În prezent, acesta pare să fie supraîncărcat cu sarcini. Ar trebui angajat mai mult personal și mai bine compensat, ceea ce implică probabil modificări legislative și recrutarea de personal adecvat. În viitor, ar trebui să existe noi structuri în cadrul CSM: digitalizare, statistică, integrare europeană.

Asigurarea cadrului legislativ

Cadrul legislativ este dinamic. Reformele se desfășoară în ritm alert, iar adaptarea legislației primare și secundare trebuie să fie rapidă,

CSM ar trebui să urmărească o raționalizare a legislației sistemului judiciar, pentru a evita posibilele suprapuneri sau contradicții între legi și reglementări. CSM ar trebui să colaboreze cu organul legislativ pentru a asigura armonizarea și o posibilă consolidare a diferitelor legi existente care reglementează sistemul judiciar. În același timp, ar fi recomandabil ca CSM să fie consultat ori de câte ori apar modificări ale cadrului legislativ privind sistemul de justiție. CSM trebuie să depună eforturi pentru a stabili o comunicare directă cu Parlamentul, și anume comisiile parlamentare responsabile de sistemul judiciar, pentru a asigura desfășurarea acestor consultări.

Buget și resurse umane

Sistemul trebuie să aibă resurse umane adecvate. CSM ar trebui să stabilească numărul necesar de judecători, iar personalul de sprijin pentru judecători (asistenți, grefieri) ar trebui să fie încurajat de CSM și motivat financiar de Parlament prin alocarea resurselor necesare în bugetul de stat pentru aderarea la sistemul judiciar.

CSM ar trebui să joace un rol mai important în consultările bugetare, ceea ce înseamnă că ar trebui să aibă un departament cu personal specializat în chestiuni bugetare. Problema colectării taxei de timbru trebuie clarificată: dacă veniturile încasate aparțin instanțelor și nu bugetului de stat și cum pot fi utilizate aceste venituri de către instanțele de judecată.

Numărul de judecători trebuie să fie suficient pentru a satisface numărul preconizat de cauze care urmează să fie soluționate²⁹. Prin urmare, CSM trebuie să stabilească un număr optim de cauze pe care un judecător le poate soluționa într-un an. Legislația ar trebui să permită detașarea/transferul judecătorilor de la alte instanțe în perioadele cu volum ridicat de muncă sau pentru o soluție de redirecționare a cauzelor către alte instanțe pentru a asigura echitatea între instanțe.

Pentru instanțele în care personalul este insuficient, înseamnă că judecătorii și personalul lucrează pentru absenți. Salariile personalului lipsă ar trebui distribuite, cel puțin parțial, ca stimulente financiare pentru cei care lucrează în locul lor.

Se remarcă faptul că, atunci când judecătorii se transferă de la o instanță la alta, aceștia au de soluționat două seturi de cauze: cele de la instanța de la care a fost detașat judecătorul (cauze care nu au fost finalizate) și cele de la noua instanță de la care a fost transferat judecătorul. Uneori, acest lucru înseamnă că judecătorii trebuie să călătorească dintr-o localitate în alta, chiar și dintr-un district în altul. Cu toate acestea, pentru a respecta jurisprudența CEDO³⁰, acest lucru poate fi obligatoriu numai pentru audierile în cauzele penale. În ceea ce privește cauzele civile, CSM trebuie să analizeze în ce măsură procedurile alternative la litigii, cum ar fi medierea, ar putea fi o soluție. Un model alternativ ar putea fi ca în Portugalia: atunci când un judecător este transferat de la o instanță la alta, acesta trebuie doar să termine cauzele vechii instanțe în care procesul a început deja (pentru a se respecta principiul continuității administrării de probe) și toate celelalte cauze pendinte încă în faza scrisă sunt asumate de noul judecător.

Toate problemele legate de buget și personal pot fi rezolvate dacă există date statistice adecvate. Prin urmare, ar trebui înființat un departament de statistică în cadrul CSM, iar judecătorii cu o viziune în domenii precum volumul de muncă sau digitalizarea ar trebui să fie implicați prin detașare.

Un aspect special trebuie subliniat: în anul 2025, Republica Moldova intenționează să înființeze o instanță specializată anticorupție, iar dacă acest lucru se va materializa, CSM

29 Avizul CCJE nr. Nr. 6 (2004), *Cu privire la un proces echitabil într-un termen rezonabil și rolul judecătorului în procese luând în considerare mijloacele alternative de soluționare a litigiilor*, par. 60.

30 A se vedea cauza *Cutean împotriva României* (cererea nr. 53150/12, hotărârea din 2 decembrie 2014 - ECLI:CE:ECHR:2014:1202JUD005315012), par. 60-61, 69; *Cerovšek și Božičnik împotriva Sloveniei* (cererile nr. 68939/12 și 68949/12, hotărârea din 7 martie 2017 - ECLI:CE:ECHR:2017:0307JUD006893912), punctele 38-39. CJUE a integrat această jurisprudență și în propriile decizii – a se vedea cauza *Gambino și Hyka* (C-38/18, hotărârea din 29 iulie 2019 - ECLI:EU:C:2019:628), punctele 43-44.

va trebui să recruteze judecători specializați. Pe termen scurt, CSM trebuie să prezinte această nouă componentă sistemului judiciar și să încurajeze judecătorii să aplice pentru aceste funcții.

Comunicare publică

Comunicarea publică nu ar trebui privită ca un obiectiv specific, ci ca un mijloc de atingere a altor obiective. Comunicarea în timp util și de calitate ar trebui să fie continuă la SCM. Strategia este o măsură de implementare a unui nou tip de comunicare, care este extrem de pozitivă. O strategie în acest domeniu ar trebui să abordeze comunicarea între diferitele componente ale sistemului judiciar: CSM, auditori judiciari, asociații profesionale de judecători, președinți de instanțe, judecători, personal judiciar, public larg, Inspecție Judiciară.

Ar trebui să existe un departament de comunicare la CSM, precum și la instanțele de judecată - cel puțin la instanțele mai mari, cum ar fi Judecătoria Chișinău. Membrii acestui departament ar trebui să fie responsabili pentru informațiile publicate pe site-ul instituției, pentru a răspunde la petițiile cetățenilor și jurnaliștilor și pentru a acorda interviuri către mass-media. Membrii departamentului ar trebui să aibă pregătire specializată. Aceștia ar trebui să fie diferiți de membrii CSM, și anume judecătorii din instanțele judecătorești.

La fiecare 2/3 ani, ar trebui să existe și un sondaj de opinie publică privind justiția și un sondaj separat privind opiniile avocaților despre justiție. Pentru a crește încrederea judecătorilor în CSM, deciziile CSM privind cariera judecătorilor ar trebui să fie pe deplin justificate, întâlnirile ar trebui să fie transmise online, iar răspunsurile la atacuri ar trebui să fie prompte. În plus, membrii CSM ar trebui să efectueze vizite de lucru în instanțe, unde au întâlniri față în față cu judecătorii.

În ceea ce privește publicul, există confuzie în percepția publică a rolului CSM. Mulți justițiabili, și chiar avocați, depun plângeri împotriva judecătorilor invocând ilegalitatea măsurilor și deciziilor lor. Astfel de plângeri pot fi abordate numai prin căi legale de apel, nu prin acțiuni disciplinare. Prin urmare, site-ul CSM ar trebui să conțină informații clare și accesibile în acest sens - recomand crearea de videoclipuri pentru a prezenta activitățile CSM și responsabilitățile judecătorilor. În plus, site-ul CSM trebuie îmbunătățit, iar metoda de căutare a informațiilor ar trebui simplificată.

Conexiuni instituționale și comunicare

CSM este un garant al independenței judecătorilor. Cu toate acestea, judecătorii au nevoie de asistenți, grefieri, iar justiția se desfășoară cu implicarea avocaților și procurorilor. Prin urmare, pe plan intern, este esențial să se mențină o relație corectă, instituțională, cu alți parteneri ai justiției. Ar fi benefic ca doi membri CSM - de exemplu, un magistrat și un reprezentant al societății civile - să fie responsabili în comun pentru o instanță judiciară.

Purtătorul de cuvânt al CSM ar trebui să coordoneze o rețea de purtători de cuvânt ai instanței: să stabilească formatul pentru comunicarea publică, să se consulte în situații de criză și să organizeze împreună conferințe de presă.

Comunicarea cu Ministerul Justiției este esențială pentru reforma justiției. SCM face legătura între puterea judiciară și puterea politică. Astfel, CSM este partener al Ministerului Justiției. Orice consultare privind politicile publice de către Ministerul Justiției ar trebui să implice CSM, solicitarea opiniei judecătorilor, iar orice respingere a propunerilor ar trebui să fie justificată. Relația cu Ministerul Justiției ar trebui utilizată pentru a îmbunătăți condițiile de muncă, în special în instanțele mai mari - de exemplu, rapoartele indică condiții proaste de muncă la Judecătoria Chișinău, unde judecătorii trebuie să cumpere mobilier sau consumabile. Sunt necesare soluții pe termen scurt și, pe termen lung, trebuie luată în considerare un Palat al Justiției la Chișinău. În plus, SCM în sine are nevoie de un nou sediu.

Comunicarea cu Parchetul General este necesară la raportarea cazurilor de corupție judiciară de către CSM la solicitarea Procuraturii Generale pentru autorizarea măsurilor procedurale împotriva judecătorilor.

Consolidarea legăturilor cu Universitatea de Stat poate fi benefică. O legătură continuă între INJ și universitate este esențială în ceea ce privește curriculumul, discuțiile pe teme care urmează să fie incluse în programa examenului de admitere pentru INJ.

La nivel internațional, cooperarea cu CSM-urile țărilor vecine, România fiind un prim exemplu, este crucială. În același timp, apartenența la rețeaua consiliilor judiciare a UE este vitală, demonstrând angajamentul judecătorilor față de valorile europene chiar înainte de uniunea politică cu UE.

Moldova beneficiază de asistență externă în mai multe domenii, justiția fiind unul dintre ele. Există mai multe proiecte care se desfășoară în paralel. Pentru a evita suprapunerea acestora, toată asistența externă ar trebui să fie compilată și analizată de CSM, astfel încât acțiunile desfășurate cu sprijinul CSM și al judecătorilor din cadrul acestor proiecte să aibă rezultate care să fie puse în aplicare de CSM.

În raport cu celelalte ramuri ale statului, poziția CSM trebuie să fie clară: independența trebuie protejată împotriva oricui, dar nu poate exista independența a judecătorilor fără responsabilitatea lor. Prin urmare, răspunsurile la atacuri trebuie să fie vehemente, dar în egală măsură, trebuie să existe o poziție față de magistrații incorecți. Cu toate acestea, răspunsul la atacurile politice nu trebuie dat întotdeauna, pentru a evita impresia că CSM vrea să blocheze dezbaterile publice pe un subiect atât de important precum Justiția.

Prioritizarea domeniilor de intervenție

Noul CSM are o responsabilitate uriașă în modelarea viitorului justiției în Republica Moldova. Acest prim mandat va fi decisiv pentru afirmarea CSM ca un adevărat garant al independenței și eficienței justiției. O mare parte din modul în care va arăta justiția în Republica Moldova în viitorul apropiat va depinde de modul în care se va desfășura acest prim mandat.

Membrii CSM trebuie să-și împărtășească viziunile, să le armonizeze și să stabilească direcții comune care ar trebui să fie prioritare. Împreună, ei trebuie să stabilească ce trebuie făcut și în ce interval de timp. Astfel, trebuie elaborată o strategie SCM pe un termen de 5 ani, concentrându-se pe obiectivele esențiale care trebuie atinse și pe prioritizarea acestora. Strategia CSM trebuie să corespundă Strategiei de reformă a sectorului justiției

2022-2025. Trebuie discutat cu actorii din sectorul justiției și cu societatea civilă.

Pe termen scurt, ar trebui luată în considerare finalizarea procesului de verificare și numirea de noi judecători. Acesta ar semnala schimbări pozitive în sistemul judiciar din Moldova și o oportunitate de a reconstrui încrederea în justiție. Pe termen mediu, trebuie abordată problema supraîncărcării unor instanțe și a lipsei de asistenți, care afectează negativ calitatea justiției. Pe termen lung, CSM trebuie să acționeze ca un manager de sistem: are atribuții privind bugetul instanțelor, recrutarea de noi judecători și promovarea, numirea președinților de instanță, acordarea concediilor pentru președinți, aprobarea delegațiilor pentru judecători, adoptarea Regulamentului instanțelor și controlul instanțelor prin intermediul Inspecției Judiciare.

Accentul primelor reforme judiciare din Republica Moldova a fost pus pe independența justiției și separarea acestuia de politică. În ultimii ani, accentul s-a mutat treptat de la independență la integritate și acest lucru trebuie intensificat. Subiectul este sensibil, dar trebuie abordat cu fermitate: nu este posibil să ai instituții curate dacă există probleme de integritate în rândul personalului care administrează justiția sau în ceea ce privește actul de justiție. Prin urmare, CSM trebuie să dispună de instrumentele necesare pentru evaluare, începând cu procedura de verificare în curs.

Lipsa de acțiune nu este o opțiune într-o țară care aspiră la aderarea la UE. Pozițiile unioniste și corporatiste bazate pe învinuirea altor instituții, sublinierea dificultății reformării justiției sau a lipsei de resurse nu mai sunt scuze valabile pentru lipsa de acțiune. CSM trebuie să-și asume rolul de a găsi soluții la probleme. În același timp, CSM trebuie să explice în permanență rolul justiției în societate, faptul că judecătorii fac parte din ea și nu o depășesc, că UE este o familie numeroasă care impune standarde minime, că așteptările de la justiție sunt uriașe și că datoria magistraților de a respecta statul de drept trebuie să fie supremă.

Trebuie să se pună un accent egal pe formarea profesională a judecătorilor: aceștia trebuie să fie la curent cu modificările legislative, jurisprudența Curții Supreme, jurisprudența privind drepturile omului și să înceapă să dobândească cunoștințe despre dreptul Uniunii Europene. CSM ar trebui să stabilească contacte strânse cu Rețeaua europeană de formare judiciară (EJTN), pentru a oferi cursuri de formare transfrontaliere privind legislația și jurisprudența UE.

Activitatea CSM trebuie să fie caracterizată de transparență. CSM trebuie să acționeze ca o interfață între public și judecători: să apere judecătorii de critici nefondate și să le protejeze independența, să investigheze rapid și să sancționeze ferm abaterile sistemului judiciar.

În același timp, CSM, în special președintele său, trebuie să-și asume rolul de a exprima opinia judecătorilor în fața publicului și a autorităților. CSM reprezintă poziția judecătorilor cu privire la reformă, care nu poate fi impusă din exterior - de către societate sau de partenerii internaționali - ci trebuie asumată din interior.

Succesul mandatului CSM depinde de rezultatele viitorului CSM. Acum este momentul să stabilim bune practici.

5. Concluzii

Justiția moldovenească se află într-un punct de cotitură și există un impuls pentru a face pași suplimentari și decisivi pentru a pune CSM în rolul central pe care ar trebui să-l joace. Fiecare judecător în parte trebuie să își asume rolul în reforma care se desfășoară. Traseul european trebuie să fie clar și acceptat. Standardele internaționale trebuie cunoscute, acceptate și implementate.

România este cel mai apropiat și bun exemplu: politicienii au sprijinit justiția până la momentul aderării, după care au stagnat reformele, apoi au început lupta împotriva justiției independente. Este posibil să se întâmple la fel în Republica Moldova, căci reforma nu este unică și nu este ireversibilă. De aceea, monitorizarea externă trebuie să fie realistă și fermă. Orice derapaj trebuie sancționat diplomatic și politic. În același timp, trebuie pregătite viitoarele generații de magistrați, iar populația educată constant în sensul valorilor europene.